

Meg nem értett állatok

Cserne László helyének hiánya a magyar neoavangárdban

Második rész

A könyv maga

Az első oldalak képekkel illusztrálva átfogó képet rajzolnak a meg nem értett állatok összességéről. Indiánokat és egy óriáskígyót ábrázoló fotók, újságkivágások (egy, az aktív eutanázia lehetőségeit taglaló, és egy primitív törzs kihálásának veszélyét ismertető cikk), interjúrészletek valódi és képzeletbeli személyekkel.

„egyszer azt mondták a szüleim hogy én az én barátom vagyok” B. Tamás

„szókincsem elveszett

de az ösztöneimet visszaszereztem

messziről felismertem, hogy ki szeret, ki közömbös, ki gyűlöl

Nem voltam vad, se szelíd,

állat voltam” S.L.

„Sokszor megfojtottam apámat és sokszor végignéztem anyám unalmas öngyilkosságait. Mindannyiszor feltámadtak és kegyetlen (apu) illetőleg érzéketlen (anyu) állatnak neveztek. Az állat nem kegyetlen, csak élni akar, kivéve a galambot és az őzet. Nem érzéketlen, csak nem ember. Kész.” Video Joe

„Csak egyszer aludtam mosolyogva, mikor az állatkertben beszéltem

CSERNE LÁSZLÓ

Meg nem értett állatok (részlet a könyvből) © Fotó: Szilágyi Lenke

a jegesmedve barlangjába, és odabújtam hozzá.” D.V. (1963–1979)¹

Ezt követi az első részletesen leírt személy, kinek neve Empty.

Éjszakánként a várost járta (rossz alvó volt, mint a költők általában) és emocionális feleslegét a falakra vetítette. Különböző szavakat (god, school, money etc.) írt le a „no” szóból. Ezt a működést senki nem minősítette költészetnek (ő sem), de halála után kialakult egy „wall-art” nevű képzőművészeti irányzat, amely Emptyt tartja ősének. Közben vasúti várótermek, nyilvános illemhelyek stb. falára írta verseit, pl. ezt:

„Ne vakarj lyukat a bohócba
kitor belőle harminckét vadállat
Véget vetnek a zenének
a baglyok véglegekkel herélnek
Igen”

Egy teljesen sikertelen és sikertelenségével teljesen elégedett költő. Később öngyilkossági kísérletekkel foglalkozott, melyek közül az utolsó sikerrel járt. Ez egy kedves történet, szükségszerű végkifejlettel, nyugtat meg minden olvasót a könyv, egy nagy színes rajz kíséretében.

A második szereplő Video Joe, akitől egy rövidebb nyilatkozatot már olvashattunk a bevezetőben. Gyermekkorában nem volt valami vidám, ahogy felnőttkorában sem. Kezdeti rajongása után kiábrándul a történetekből.

Az igazságra szomjazó ma nem kap jeleket, melyek szimbólumai az igazságnak. Alázatra van szüksége, amely nem külsőleges. Fel kell ismernie, hogy nincsenek fontos és jelentéktelen tények. A tények mintegy pulzálnak, egy részük előtérbe kerül, más részük háttérben marad, de MINDEN MINDIG van.

Igaz lehet, hogy a cseppben benne van a tenger, de ahogy használják ezt a mondást, úgy nem. Az igazságot csak annak van joga sűríteni, aki ismeri az igazság részleteit. Nyilván jó valamire a szókincs. Minden szó összekapcsolható minden más szóval. Ezek új dimenzióit tárják fel a valóságnak, aminek az érzékszervekkel (és a tudattal) felfogható része csak töredék. Amit nem értünk, az is van.

„Ami nincs, az is van. AZ IGAZSÁGNAK MA RÉSZLETEI VANNAK.

Mi az a minden ami MINDIG van? Nem vagyunk méltók az ihletre. Szavaink vannak (vannak látens szavak, amik kimondása ránk vár), mondjuk ki őket, még akkor is, ha nem értjük, ABC sorrendben, végrehajtva a kellő összekapcsolásokat. Mint EGY GÉP. EGY GÉP. EGY GÉP. Ha mindent kimondtunk, amit lehet (magunk

¹ Az Állatkert ekkoriban talán tényleg a béke szigete, Id. Xantus János: *Eszkimó asszony fázik*, 1983

a háttérben) pontosan fogjuk tudni, miről hallgatunk később. Személyiségünk e folyamatban megszűnik. Majd visszatér. Az igazság súlya nem nyom agyon. Folytasd saját magad, de mosolyogva, nyugodtan, harag, sietség nélkül. Megszűnik a birtoklás vágya, a szeretet új értelmet kap, a halál nem ijesztő és nem kívánatos többé, csak egy mozzanata az életnek” – írja szerelmének, Catherine V.-nek címzett levelében. Hogy megvalósítsa minden kimondását, az egész világot elkezd bevideókamerázni, hogy minden fel legyen véve. Családja ezt megakadályozza és elmeegógyintézetbe zárják. Onnan kikerülve boldogan él, amíg meg nem hal. Ez, mint az előző, igaz történet volt – erősködik a könyv, bizonyítva állításait nem csak egy fotóval, de egy bizonyos Keresztes Rita nevű II/a. osztályos tanuló iskolai fogalmazásával is. Közbevetés következik, melyben a könyv magyarázkodik amiatt, hogy a hősei bűnözők és örültek lesznek, ám így is sokkal jobb és szebb lények, mint mások. Aki elítéli ezeket a szereplőket, az is rossz és egyszerű ember, sokkal rosszabb egy közönséges bűnözőnél, ahogyan azt látjuk. Aki nem akar rossz és erkölcsi értelemben visszataszító lenni, annak tetszik, kötelező, hogy tetsszen, amiről itt szó van, mondja a szerző, illetve „[...] aki ezt írja, az egyáltalán nem író, nem is rendes ember, sőt nem is ember. EGY Hazudós Kavics csupán, aki átöltözött. Nincs mondanivalója, még írni se tud, ezt is mással íratja, látszik az írásán, engem NEM lehet becsapni!!!!” – írja a könyv a saját írójáról. Mindenesetre a továbbiakban a szerelemről lesz szó.

A harmadik szereplő bizonyos SZ.F., aki egy gyerekkori beszélgetés hatására, melyet a szüleivel folytat arról, hogy hogyan is csinálják a gyerekeket a szülők, beláthatatlan ellentmondásokba keveredik, és miután sem dr. X.Y. bőr- és nemibeteg-specialista, sem annak fivére, dr. X.Z. lélekbúvár-pszichiáter nem hajlandók segíteni megvalósítani azon kívánságát, hogy kasztrációs műtétet végezzenek rajta, huszadik születésnapján elvégzi magán a műtétet és meghal. Legalábbis a külseje, aztán a belseje tovább él, és más híres emberek belsejével találkozik, mint pl. „Rimbaud úr és Friedrich Nietzsche úr belsejével”.²

Ezután egy Szép Szerelmi Történet következik. Egy fiú és egy lány egymásra találnak, nem érdeklí őket többé semmi, járják a várost, ahol különböző hasznos dolgokat rejtenek el, hogyha bármire szükségük van, akkor bármijük legyen. A Városligetben és a Hűvösvölgyben élnek, lombsátrakban, melyeket maguk készítettek. Később megismerkedtek a titokzatos

Madárrepülőökkel, itt látható „a bal felső sarokban a fiú, a jobb alsóban a lány, ahogy jelenleg éppen vannak, igen igen igen”.

Egy kihagyott oldal után az ötödik szereplő, L. N. Tolsztoj következik. A Kreutzer szonáta a harmadik számú történet főszereplőjéről, a Szerelmes Fiúról szól.

Megtudjuk, ahogy eddig is sejtettük, hogy a meg nem értett állatokkal szimpatizálók maguk is meg nem értett állatok. Így maga az olvasó is természetesen az, mert ha nem szimpatizál, hát ne is olvasson. További meg nem értett állatok felsorolása: Jézus, Gautama Sziddhárta, A. Rimbaud, Blaise Cendrars,³ Nietzsche, Németh László, Szentkuthy Miklós „és esetleg mások is”.

A hatodik szereplő, Máriusz kerül a lehető legtávolabb a történetektől, melyek már Video Joe-t is zavarták. Máriusz a kilencedik számú dimenzióban él, egy végtelen hosszú pillanaton keresztül, így aztán „emberi érzékszervekkel felfoghatatlan ő”, és emberi szavakkal leírhatatlan is. „Cselekedeteire nincs szó.”

Nem jön-megy (pl.), hanem » « (itt nem szó hiányzik). Ez a történet fordítás mindenről valamire, ami emlékeztet valamire, amit, ha ember lenne, Máriuszna kéne hívni eredetileg, de ezt az olvasó nehezen érti. A nem létező dolgokra nem használt kifejezések lefordításának kísérlete a következő oldalon látható, ahogy meg is jegyzi: „ez a két oldal mintegy közbevetett megjegyzés”, melyből kiderül, hogy ha a nemlétező dolgokat létező nyelven leírjuk, a nemlétezők létező dolgokká változnak át. Ez a könyv ennek ellentétére tesz kísérletet, hogy a leírt szavak és mondatok, azáltal, hogy nemlétező dolgokat írnak le, maguk is átkerüljenek ebbe a „nemlétező” (és ezáltal a nyelv bezáró rendjéből) szabad világba. Csak ott lehet bármit mondani, ahol nincs semmi. Máriusz ezen a helyen van.

Máriusz arcképe – mi sem természetesebb – Cserne Lászlót ábrázolja, egy másik dimenzióban. Cserne László, lévén maga is meg nem értett állat, a könyv összes szereplőjével ilyen azonossági viszonyban áll, ahogy az olvasó maga is. A könyv magában foglalja az író és az olvasót is.

Itt véget ér a *Meg nem értett állatok*, üres oldalak százai következnek.

Interjú Cserne Istvánnal

Gyurika

A családban a Gyuri nevet használta mindenki, és ő mindenhol máshol a világban Laci volt, mindenki Lacinak ismeri, és ezen kívül még a Bertalant is szerette, tehát Cserne László György Bertalan.

Anyukája és az apukája, Ili és Tibor padszomszédok voltak a tanítóképzőben.

A pad alatt leveleztek, lett belőle ismeretség, aztán Tibor, aki egy tízessel fiatalabb volt, nagyon lovagiasan azt mondta, hogy ő elveszi, elveszi, elveszi. Egy kicsit bírta is a házasságot, de aztán már nem nagyon.

Ili a rádióban dolgozott, Tibor pedig katona volt, és hadtörténelmet oktatott, ez tartott 1956-ig, amíg ilyen sokat dolgozó pártfunkcionáriusok voltak: Lenin-intézet, Vörös Akadémia, Rádió és mindenféle. A nagymamának adták kölcsön nagyon sokat Gyurikát, úgyhogy vannak nagyon részletes beszámolók, levelek. Főleg Giza írt, a nagymama húga, ez Tibor anyukája volt, ez a nagymama, a Kati. Ő volt a nagyjából egy szál normális, meg Giza is normális volt, csak ő egy kicsit púpos néni volt, aki mindig vihogott magán is. A nagymama meg iszonyúan félt Ilitől mint elvtársnőtől, aki bárkit elvitethet.

Ilinek meg minden családtagja meghalt, egy nővére, Irén kivételével, aki hatéves koromban halt meg, Ilinél 10 évvel volt öregebb, ők ketten maradtak a nagyon nagy családból.

Szóval Gyurika nagyon édes kisbaba volt, csak senkinek nem volt rá ideje. Majd Ili a fejébe vette, hogy egy gyerek nem gyerek, olyan egy szál magában áll a világban – erre megvan Ilinek a saját története, hogy ő hogyan állt egy szál magában a világban, mert a nagy tesói valami különös módon nem bírták, utálták (ennek az a jelentősége, hogy Ili nagyon rosszul bírta a gyerekeket, allergiás volt rájuk).

Őneki az intimitás az volt, hogy amikor valakivel jóban lett, akkor baromira elkezdte utálni az illetőt. A szeretettel ez volt, a tanítványai kivételek, azokat imádtá.

1948-ban vagy 1949-ben született. Kicsit furcsa a dolog, mert az, hogy január 6., az nyilvánvaló, de az, hogy 1948 vagy 1949, azt nem lehet tudni, mert az egyik

2 És Rudolf Schwarzkogler úr belsejével is.

3 Svájci születésű avantgárd költő, verseit (baráti alapon) Kassák Lajos fordította magyarra.

Cserne László 1979 telén Milák Hajnalka és Király Edit társaságában a Vígh osztályban
© Fotó: Sugár János

hivatalos adat az 1948, de a másik, a tény, hogy köztünk 2 év és egy hónap és egy nap a korkülönbség. Lehet, hogy ő később ment iskolába, de két iskolaévvvel járt előttem. Bár nem logikus, hogy miért ne ment volna iskolába.

Gyurikának elég mostoha sora lehetett. Négy vagy három éves koráig nem nagyon követtem az eseményeket, mert részben nem voltam, részben újszülött voltam, de utána sem nagyon, mert talán egy évet volt iskolás Pesten, és jött lóhalálában 1956, amitől mindenki nagyon beszart.

Ili mélyen meg volt győződve, hogy jön az újabb pogrom és rettegett tőle, éjszaka ordított a félelemtől rendszeresen, meg mindenféle dolgok voltak, és akkor Gyurika hamarabb ment intézetbe, aztán engem is küldtek utána, sok év alatt, ő hét, én hat, volt egy év, amikor egy helyen töltöttük az időt, de korkülönbség, meg nem tudom, mi minden miatt, nem volt sok fantázia benne. Nyáron töltöttünk időt együtt.

Baromira bírt rajzolni nagyon kicsi korában, és nagyon olvasott férfiú volt, általános iskolás korában is mindenféle válogatott dolgokról tudott, képzőgimis korában meg végképp, és voltak mindenféle albumai, a Braque-tól meg a Picassótól, de nem is albumok, nagyon picike sorozat, amiben az életmű összes komoly darabja benne van.

Szóval intézet. Az intézet egy része Gyurika számára vidéken telt, a Bakonyoszlop nevű helyen, ahonnan például egyszer karácsonykor úgy jött haza, hogy „meglepetést hozok, egy éjjeli lámpát”, és akkor levette a sapkáját és nem volt semennyi haja, merthogy tetű miatt mindenkit kopaszra nyírtak. Bakonyoszlopról kisebb-fajta általános iskolás korában egyedül jött haza.

Az intézet év közben volt, és nyáron nagyjából otthon voltunk, ekkor töltöttünk valamennyi időt együtt, nyaralni mentünk, meg mindenféle, de az elég hamar véget ért valahogy. Gyurika nem jött. Nem szívesen. Kölcsön voltunk adva a nagymamának, aki a Kisfaludi utcában, egy nagyon sötét helyen, leválasztott lakásban lakott, minden nagyon titokzatos volt. Az nagyon vicces volt, ott egyszer széttéptünk egy pehelypaplant és hóesés volt.

Valami kicsi idő volt, amikor még együtt laktunk. Két ágy volt, ahogy visszaemlékszem, régi díványok, három matrac volt, azt kellett levenni, úgy lehetett az ágyneműtartót kinyitni. Jött a Tibor látogatóba, megnéztük a zakóját, hogy mi van a zsebében, mutattam a töltőtollát a Gyurikának, hogy nézd meg, milyen fasza kis vas van a végén, megnyomod és jön belőle a tinta. Meg voltunk nyári táborban is a Tibor intézetében, ahol dolgozott, Gyurikával is együtt.

A Telepes utcában laktunk, Zuglóban, amikor elsősök voltunk az intézetben, akkor költöztünk el, és nem tudtam a lakcímünket, a Kerékgyártó utcát.

Amikor én az intézetből – Dózsa György nevelőotthon – hazajöttem, az volt hetedikben, addigra teljesen tarthatatlan viszonyok voltak, Gyurika egy évvel előbb abbahagyta, nyolcadik végén hazajött, ment a Képzőgimibe. Ki volt adva

a napiparancs, hogy nem szabad idegesíteni az Ili-t, mert megmondta a belgyógyásza, akihez évtizedekig járt.

Szóval tarthatatlanná váltak a viszonyok Ili és Gyurika között, tehát verekedés is volt, Gyurika nem hagyta magát, de Ili senkivel sem bírt meglenni, és aztán Tibor magához vette Gyurikát, majd pedig a Tibor összeköltözött az Erzsébettel, az utolsó feleségével és akkor Gyurika meg ott maradt Tibor Kenyérmező utcai egyszobás lakásában. Régen kupleráj volt, aztán nőtlen tisztiszálló. Akkor Tibor már katona sem volt, mert 1956-ban, amikor nem ment löni, leszerelték, de valahogy ezt megtartotta. Szóval akkor elköltözött Gyurika és ott maradt egyedül. Volt óriás botrány, mert ragaszkodott a társaságához egy tizenéves lány, aki terhes lett, akkor a kislány apukájával huzakodás és mindenféle cirkuszosok voltak, csajok közül vannak túlélők.

Amikor ő képzőgimis volt, akkor nagyjából mindenféle társalgást beszüntetett Ili-vel, lakott a Kenyérmező utcában, és ha én akartam valamit, akkor meg lehetett látogatni és voltak időnként közös dolgaink.

Voltak ilyen házbeli, környékbeli haverok.

Valószínűleg a gimnáziumi időkből osztálytársa volt egy Kardos Árpád, Csombi nevű fiú, nem tudni, hogy mennyire örült, már régen is iszonyú örült volt.

Volt görkorsolya, amit én kaptam, és elmentek a Négyessel és a nemtomkikkel korszolyázni, és hozták vissza a görgöket és a csavart és a kereket a görkorsolyából, és javíthatatlan volt. Zenélt is, volt egy gitárja, amin én elszakítottam a húrt. Én egy enyhén lenézett egyén voltam,

Cserne László modellt áll Sugár János *Szobrot néző fiú* című munkájához (1981, szén)
© Fotó: Sugár János

aki beilleszkedett a társadalomba. Gyurika nem tudott túl sok lelkesedést tanúsítani a család iránt. Az öcsikéje iránt sem. Én a családdal egy lojálisabb lény voltam, ő pedig nem.

Voltak nagy ünnepek, amikor a család összejött, akkor volt karácsonyfa és nemtommicsoda, kaszinótozás meg gyertya. Ilyen kicsikék voltunk és egészen úgy nézett ki a társulat, mint egy család máshol.

Gyurika járt a Képzőgimibe, volt egy Frenyóné nevű hihetetlenül gonosz osztályfőnöke, aki valószínű, hogy iszonyúan hasonlított az Ilire. Aztán ezzel a Frenyónéval nagy háború volt, átigazolt a Tibornak az iskolájába, ott kapott szép csináltatott szürke öltönyt az érettségire. És akkor jött a felvételi a főiskolára, festő akart lenni. Járt órákra rajzolás tanulni, többfordulós felvételi volt, és Ili szót valakinek, ott a főiskolán. Ezt Gyurikának is megmondta, és ez annyira felbőszítette Gyurikát, hogy bár benne volt a második fordulóban, abbahagyta a közepén a dolgot. Elment offszet-retusór ipari tanulónak és dolgozott is, mint offszet-retusór. Ott rendszeren bántak vele, de ő odébbállt.

Éjjeliőr lett az Olof Palme Házban, egyszer kirabolták, amikor ő volt szolgálatban. Valamikor elkezdődött a pszichiátriai pályafutása. Mindig az volt a családi vélemény, hogy „az hülye, és mindig olyasmit csinál, amivel mi nem értünk egyet”. Most nem gondolnám így. Kurvára irigykedtem is rá, hogy éli az életét és szarik egy csomó dologra, és sok mindent meg komolyan vesz.

Üveges Nóra egy modell volt, akivel járt. Ez a Kata születése tájékán, meg utána volt. Óriási kalapokban járt, két méter magas volt már akkor is, és a Rákóczi úton az árkádok alatt sétáltak úgy, hogy Kata Gyurika nyakában és az Üveges Nóra a kalapban.

Volt egy Micánka nevű csaj, aki öngyilkos lett, meg volt egy Hajnalka nevű szemüveges, vöröshajú lány.

Van a Kati anyukája, Csernus Erzsike, akivel egy rajzsakkörben ismerkedtek meg. A Gyurika nem volt egy családcentrikus lény. Konyhánál kisebb szobában laktak, salgó-polcból volt az emeletes ágy, és ott még egy kisbabával, egyszerűen sok volt. Én fuvaroztam a kispolskival Tiszakécskére egy nyáron a kisbabával Erzsikét.

Gyurika nagyon meg volt rémülve, hogy lesz gyereke, hogy ez milyen dolog, amikor valakinek gyereke van, és ki lehet-e azt bírni.

És volt ez a Kardos Árpád, Csombi, aki aztán összejött az Erzsikével, együtt is élnek.

Gyurika különböző helyekről való kikopása nagyjából folyamatos volt. Felhívtak a Lipótmezőről, hogy azonnal mondjam meg, hogy az én vagyok-e, aki ott van a Lipótmezőn, és ha nem, akkor azonnal mondjam meg, hogy mi ez az állapota a Gyurikának. Meg betört valami kirakatot és abból lett valami pszichiátriai vizsgálat. Modellkedésből is élt, vannak szobrok róla az

Epreskertben. Egy beszélő modell volt, a hallgatók közül voltak, akikkel szóba bírt állni. Szóval egy ilyen folyamatos lefelé menés volt. Volt egy tanyája valakivel közösen, Apátvarasd-Külteleken, valahol a Bakonyban, nem tudom, kivel volt közös. Ott volt a Mici nevű kecske, akinek a képe itt van valahol és aki azt a szobrot is ihlette.

Nagyon sokak számára egyre elérhetetlenebb és elérhetetlenebb lett.

A Kenyérmező utcában lakott, a halálának egy eléggé közvetlen oka az volt, hogy elkezdtek tatarozni a Kenyérmező utcát, és adtak neki egy szükséglakást a Mező Imre (ma Fiumei) úton, és akkor mondta, hogy na, az már nem hiányzik neki egy kicsit sem. Már előtte többször behalt majdnem tüdőgyulladásokba, meg nem tudni hogyan, vénásan használt narkókba, szövődményekbe. A Kulich Gyula (ma Kálvária) téren volt egy nappali szanatóriuma a pszichiátriai klinikának, a Gyurika életművének a része egy gipsztábla például, ami a bejárat fölött volt, és az volt ráírva, hogy Antiszociális, vagy Antiszocialista Brigád. Szóval Gyurika egy ilyen csőlakó vándorpróféta állagot vett föl. Volt olyan, hogy lakást festettünk, Gyurika beállított kölcsönkérni, be volt löve, és akkor ottan elájult és aludt nagyon sok órát, reggelig. Nem nagyon lehetett hozzáférközni, én meg nem voltam elég érdekes neki. Ő lenézett, én irigykedtem – és ezt így tartottuk.

Állandó társasági élet volt körülötte és ő kellőképpen érdekes volt. Zenélt és dumált és festett meg minden, és akkor aki ott volt a környékén, az érezhette úgy magát, hogy akkor ő az avantgárd krémje ezen a módon, semmi egyebet nem kell csinálni, csak ott lenni a környékén – és Gyurikának ez baromira tetszett, és jó kellett, hogy legyen benne, mert a lelkenedezések meg mindig erről szólnak. Ilyen löketekben jött az, hogy ő alkosson és legyen neve és elismert valaki legyen, olyan képecskéket csinált, amihez kiállítási adatot is hozzáírt: akvarell, olaj, filctoll 1900 nemtommennyi. Annak a könyvnek, amit nem égetett el, annak az a címe, hogy *Meg nem értett állatok*.⁴

Dienes József Dönci: Szökésben (memoár, részletek)⁵

A doktornő hamarosan beutalt egy rehabilitációs intézetbe, úgynevezett „nappali szanatóriumba”, ami a Kulich Gyula (ma Kálvária) téren működött. Itt dr. Gerevits praktizált, aki a kollégáinál liberálisabb elveket vallott a lélekgyógyászat területén. Nem annyira a gyógyszeres kezelésre, mint inkább a kreatív szituációk

4 2012. nyár, Budapest, több részletben.

5 Elérhető a <http://szokesben.blogspot.hu/> címen.

Cserne László modellt áll Sugár János *Szobrot néző fiú* című munkájához (1982, tavasz, akt változat)
© Fotó: Sugár János

Cserne László az általa készített fejen viselhető fókuszpontot vizsgálja Zakariás Magdolna társaságában, 1982 tavaszán
© Fotó: Sugár János

megteremtésére helyezte a hangsúlyt. Ezért aztán az intézet tele volt szitanyomókkal, akvarellistákkal, helyi rádiót szerkesztőkkel és lézengőkkel.

A csoportterápiák hallatlanul fárasztóak voltak, ezért egy-két ülés után beszünttettem a látogatásukat.

A legértelmesebb emberekkel a lézengők között találkoztam. Ők ugyanis csupán kihasználták a lehetőséget, hogy rendőröktől védett területen lehetnek és szabadon drogozhatnak. A mai napig nem tudom, hogy a főorvos mennyire látott ebbe bele; egy biztos, elég finoman csinálták, egyszer sem láttam köztük kinyúlt arcot. A Gracidin és a Coderit-Noxiron korszak már lecsengőben volt és – 1980-at írtunk ekkor – a hajnalkamag, valamint a füvezés vált slágerre. A mákot még csak néhány pionír kultiválta. Mikor körbejárt a spangli, én csak néha szálltam be, inkább a szemközti kocsmá forgalmát növeltem. Mariskára emlékszem ebből a brancsból, Dórirra, akinek a kezén égő csikkek okozta sebhelyek látszottak, Hajnalkára, Sterbacsek Marira és Barcs Mikire. A legfigyelemreméltóbb figura Cserne Laci volt, aki mindenkiel finoman beszélt, az ironia eszköznél messzebb soha nem ment, a legnagyobb sértésnek az számított tőle, ha egy rocksztárhoz hasonlított valakit. Az öccse ismert pszichiáternek számított, ezért Laciból markáns antipszichiátriai gondolatok sarjadtak. Ezen a téren vele voltak a legradikálisabb eszmecseréim. A legfontosabb dolgokban egyetértettem vele, hiszen a pszichés zavarok az emberi közösség hibás működésére adott abszurd válaszok, amit izolálással és agyongyógyszerezéssel tényleg nem lehet orvosolni, szerintem is inkább a játékszabályokon kellene változtatni, de azért mindenestül nem söpörném le az ezirányú kutatásokat az asztalról.

Laci szótárából hiányzott a hierarchia fogalma. Az ő világában a lények és a dolgok egymás mellé rendelődtek: egy érdekes alakú kő, egy szép tetoválás, vagy egy sajátos hangulatot árasztó gitárakkord egyforma súllyal estek latba nála. Produkálni viszont nem volt hajlandó magát, sőt meglehetősen rühellt mindenfajta attraktivitást. Én is megkaptam tőle, hogy elférnék a Rolling Stones zenekarba. Írt egy nagyon klassz könyvet „MEG NEM ÉRTETT ÁLLATOK” címen, amit szép rajzokkal illusztrált, ezekben a művészet és a gyerekrajz kombinálódott. Arra persze nem gondolt, hogy kiadja; mi több, csak néhány embernek mutatta meg. Egy olyan gitárról ábrándozott, amin mindössze négy-öt bund volna, hogy ne lehessen rajta túl sok akkordot fogni és zsonglörködni. Sovány testét tetoválások tarkították, amiket ő maga készített. Ellentétben a mai trendiséggel, nála ez sokrétű jelentéssel bírt, és kizárólag kézimunkát végzett magán, s másokon. Mivel csak haverok voltunk, most döbbenek rá, ahogy írok róla, milyen mély nyomot hagytak bennem a gondolatai: ebben a leírásban is visszacseng némileg a mindenkori elitről kialakult véleménye, jóllehet gyakran ütköztek a gondolataink. Évekkel későbbi öngyilkosságával döntő választ adott a túlélés vulgárideológiájára. Egyébként az egész brancsnak volt egy suicid feeling-je, bár tudtommal csak Laci halt meg közülük. Ami engem illet, szívesen buliztam velük, noha egy kissé outsidernek éreztem magam a társaságukban, de ez nem annyira a kritika, mint inkább a sorsszerűség kategóriája.

Cserne Laci halála váratlanul ért és megdöbbenett, hiszen a maga szomorkásan mosolygó, ironikus módján ő is része volt a nagy játéknak, amit megéltünk akkor, amit felelőtlenül élveztünk mi, akik kiszálltunk az osztársadalmi buliból. Laci az előző fejezetben vázolt miliőnek a tökéletes ellenpólusát képviselte, antisztárként reagált a siker legapróbb rezdüléseire is. Időnként fellépett nagyobb rendezvényeken: két harsány műsorszám közötti szünetben halanként zümmögött a gitárján, számára fontos ígéretet suttogva és motyogva a mikrofonba, pl.:

„Bár rövid az élet, de hosszú volt a semmi hátán csúnya folt volt benne sok erőlködés sikkesebb a nemlevés.”

Vagy: „Azért lettem író, hogy eltékozzoljam a szókinccsemet és elfelejtsem, hogy valaha is volt”. A barátai Embersport néven kísérték különböző hangszereken: Stimázt Jutka, Csik Mester, Ali, Barcs Miki, Hazai Gábor. Kedvelte ezeket a pillanatokot, amikor a közönség zöme kitódult a büfébe, mégis oda kellett figyelni rá. Sokan szerették – a nők is –, ő ezt elhárító gesztusokkal próbálta ellensúlyozni. Szerettem vele vitatkozni, mivel a bennem felmerülő kérdések nála élesen fogalmazódtak meg. Időnként kénytelen voltam mellette védelmembe venni a sikert, hiszen – mint mondtam – szükség van rá, mint tükörre a zord valóságban tett kísérleteinknél. Ő azonban valami törzsi megnyilvánulásra vágyott, ahol nincs előadó és publikum. Ebben igaza lehetett, magam is éreztem időnként, hogy a fentiek miatt fonák szituációkba keveredek zenészként. Miféle élethelyzet az, ahol hatalmas tömeg gyűlik össze egy füstös, levegőtlen teremben, kiteve a rendezők túlkapásainak, a büfés mohóságának, a skinheadek provokációinak és passzívan figyelik, ahogy a pofájukba ordítják, hogy milyen szar ez így? Ennek dacára élveztem a koncertezést, a színpad egy inspiratív, anyaméhszerű biztonságot nyújtott, csak előtte és utána voltam pácban.

Megkértem Lacit, csináljon nekem egy tetkót. Törzsi jellegűt óhajtottam, bizonyítandó, hogy én is „meg nem értett állat” vagyok. Egy totemisztikus halat tervezett és verset is írt mellé, amit sajnos nem őriztem meg. A fekete kontúrokat a bőröm alá róttam, már csak a több színből álló satírozás volt hátra, de ez abban a bulizós korszakban több hónapos késedelmet szenvedett.

Egyszer Laci odajött hozzám és arra kért, hogy fejezzük be a tetkót, mert „végleg el akarok költözni” – tette hozzá sokatmondóan. Ez az időszak annyira happy, minden annyira cool volt, hogy egyszerűen nem tudtam komolyan venni a szavait.

Lenke, a fotós lány talált rá, aki abban az időben nagyon közel állt hozzá, ismerte az életritmusát,

szokásait, és ezzel nem vágott egybe a kis lakásból áradó csend. Feltörte az ajtót, de akkor Laci már több napja halott volt. A gyászír halatán elszörnyedtem érzéketlen felszínességemen, ahogy az utolsó találkozásunk alkalmával reagáltam a szavaira. De az élet szempontjából őt is léhasággal vádoltam, hiszen nyilvánvaló, hogy az alatt a rövid idő alatt, amíg „itt” vagyunk, végére kell járnunk a létbe tartottságunk mélyebb okainak. Ámbár tudom, van olyan erejű depresszió, ami meghaladja az emberileg elviselhető mértéket. Meg kellett halnia újtársamnak ahhoz, hogy ráébredjek: szerettem. De az szintén tudatosult, hogy nem vagyok képes mély, önfeláldozó szeretetre. Egy rövid könyvecske, néhány vers, halk gitárakkordokkal kísérvé és persze a tetkók: ennyi volna egy emberi sors? Kiderült, hogy a személyének van utóélete némelyekben.

Barátom távozása után odajött hozzám Miczánka, egy szelíd, szép és hallgatag lány. Ő is közel állt Lacihoz, ismerte a dolgait. Azt mondta, ha már így áll a helyzet, majd ő befeljezi a művet, amit közös barátunk elkezdett. Rendszeresen feljárt hozzám a szoba-konyhás lakásba: eleinte Laci fekete kontúrjait erősítette meg, majd piros, zöld és kék színekkel a satírozásba kezdett. Többször is átment a bőrfelületen, ami napokig hegesedett, így legalább egy hónapig tartottak az üléseink. Közben keveset beszéltünk, sokat hallgattunk és egyfolytában a Rolling Stones „Tattoo you”-ja ment a magnón. (Számomra érthetetlen módon Laci bírta ezt a bandát: hogyan egyeztette ezt össze anti-sztár attitűdjével?)

Évekkel Laci halála után Beke László művészettörténész gyűjteményes fotókiállítást szervezett, amin tetoválásokat mutatott be, a sitten készítettéktől a művészi színvonalúakig. Barátom alkotásainak külön figyelmet szentelt, még cikket is írt róla. Az én bőröm alá rótt halat is bemutatta a többi mű között.

Cserne Laci egész lényével azt sugalmazta, hogy az egész emberiség egy szélsőséges elhajlás az univerzum harmóniájához képest. Ennek az elviseléséhez egy kollektív, hamis tudatra van szükség, így kialakult egy standard modell, amihez képest épp a Laci típusú arcok tűnnek szélsőségesnek; így válhatott ő az underground undergroundjává, „meg nem értett állattá”.

Cserne László kiadásban megjelent írásai:

'84-es kjjárat – A József Attila kör folyóirata 1990/1. Eger, 13-29. old.:

Az alvóautomata

Cím nélkül: "Tisztelt hölgyeim és uraim!"

Jegyzetek

Könyvbefírka

Praktikus Számolásizmus

Menetrend (némafilm)

Jóvilág, A Bölcsész Index antológiája. Budapest, 1984. 71-79. old.: *Meg nem értett állatok*

Najmányi László

SPIONS

Harminchetedik rész

Fluxus, dogonok, Poipoi, a Gonosz Birodalma visszavág

„Másképpen fogalmazva: az kutatom, hogyan lehetne összebékíteni a gnóziás boldogító fényességét a lehangoló gazdasági viszonyokkal. Hogyan lehetne a munkát gürcölésből játékká változtatni. Természetesen minden költészet, a gürcölés éppúgy, mint a játék – de hol marad az öröm?”

Robert Filliou: *A költészeti gazdaságtan elvei*

Ahogy azt a SPIONS eposz egyik korábbi fejezetében² említettem, 1976 szeptemberében az a megtiszteltetés ért, hogy zuglói lakásomban néhány hétig vendégül láthattam Robert Filliou (1926–1987) fluxusművészt és munkatársát, Joachim Pfeufer (1935) építész. Feleségem, Orsós Györgyi (1953–2009) dolgozószobájában helyeztük el őket, ahol abban az időben egy öttagú macskacsalád is lakott. Vendégeink nem engedték, hogy tartózkodásuk idejére kitelepítsük a minden mozdulatukat lopva figyelő kémfamíliát a szobából, látható örömmel játszottak a nemrég született négy cicával és George Sand nevű, méltóságjeljes anyjukkal. Robert Filliou és Joachim Pfeufer a *Real Space Time Poipoidrom # 1* (*Valós Térdejük Poipoidrom # 1*) című installációjuk bemutatására érkeztek Franciaországból Budapestre. 1976. szeptember 7-től kezdve tíz napon át építették az afrikai dogon törzs harmóniára törekvő életfilozófiája és folyamatos kreativitásra ösztönző építésze inspirálta installációt⁴, egy könnyed faszervezet keretezte közösségi teret, amelyet 1976. szeptember 17-én adtak át a Fiala Művészek Klubja blazírt, mindenkinél mindig mindent jobban tudó közösségének.

A nyugat-afrikai Mali központi fennsíkján, a Niger folyó kanyarulatától délre, Bandiagara város közelében, a Mopti régióban élő dogonokról feltétlenül érdemes néhány dolgot tudni. Számukat Mali kaotikus viszonyai miatt csak megbecsülni lehet, a különböző statisztikák 400–800 ezer dogonról beszélnek. A dogonok lakta terület központja a Bandiagara Szakadék, egy átlagosan 500 m magas, kb. 150 km hosszú, meredek homokkő fal, amelynek rézsűin és bemélyedéseiben épültek a környékre kb. ezer éve az erőszakos moszlim hittérítők elől menekülő falvai. A még ma is folyó, időnként vérfürdőket eredményező iszlámosítás ellenére a dogonok többsége nem adta fel ősi vallását és életmódját. Gondosan megőrzött hagyományaik közül az egyik legfontosabb a Magyarországon már kihalt látszó egymás iránti tisztelet, amely segíti fenntartani a törzsön belüli harmóniát. Ünnepi rituáléik során a nők kórusban dicsérik a férfiakat, a férfiak dalokban mondanak köszönetet a nőknek, a fiatalok elismerésüket fejezik ki az idősebbeknek, az öregek méltányolják a fiatalok hozzájárulását közös életük feladatainak megoldásához. A dogon hétköznapi viselkedéskultúrájához tartozik egymás ceremonális üdvözlése, amely minden alkalommal megismétlődik, akár hányszor találkoznak össze falujukban. Az üdvözlési rituálé során az összes családtagjukra, állataik és termőföldjük állapotára vonatkozó kérdéseket tesznek fel egymásnak, s mivel a dogon családoknak (*guinna*) akár 100 tagja is lehet, ezek a szimbolikus, lassú gesztusokkal előadott, táncnak is beillő üdvözlések akár órákig

1 Részlet Robert Filliou *Tervek és elvek* című tanulmányából, amely egy 1977-ben készült hosszabb videofelvétel néhány részletének átírata – Koppány Márton fordítása <http://www.artpool.hu/Fluxus/Filliou/tervek.html>

2 Najmányi László: SPIONS, Tizenkilencedik rész: SPIONS Art – SPIONS Propaganda, Balkon, 2011/9

3 <http://www.artpool.hu/Fluxus/Filliou/Poipoidrom4.html>

4 <http://www.artpool.hu/Fluxus/Filliou/Poipoi3hu.html#dogon>